

dr. Zora Rutar Ilc,
Zavod RS za šolstvo

Vodenje razreda za dobro klimo ter pomen socialnega in čustvenega učenja

Učinkovito vodenje razreda ima opraviti s številnimi vprašanji, ki se ta trenutek odpirajo v slovenskem šolskem prostoru:

- Kako povečati motivacijo učencev za učenje?
- Ali naj se učenci dobro počutijo ali dobro znajo?
- Ali naj bo učitelj prijazen ali strog?
- Na kakšen način naj zagotovi preventivno disciplino v razredu?
- Kako naj doseže vse učence oz. omogoči njihovo vključevanje?
- Kako ravnati v primeru neželene vedenja?
- Kakšni vzgojni prijemi delujejo pri sodobnih generacijah?
- Kako si zagotoviti avtoriteto ? ...

Raziskave kažejo, da je eden ključnih dejavnikov, ki vpliva na zavzetost učencev za pouk in njihovo uspešnost, dobra razredna klima. Zadovoljstvo učencev in dobro počutje v razredu ugodno vplivata na njihove učne dosežke in vedenje. Pri tem dobro počutje ni mišljeno kot lagodnost, pasivnost in čutno ugodje, ampak kot občutek kompetentnosti, smiselnosti, angažiranosti in aktivne vključenosti, ki se poraja v spodbudnem učnem okolju.

V zvezi z dobro klimo govorimo o kulturi dobre skupnosti (pa naj gre za skupino, razred ali celo šolo). Zanj je značilna vzajemnost dobrega počutja (in odnosov) z učno uspešnostjo: če se učenec dobro počuti, se bo lažje učil in uspeval. Cilj je učna uspešnost, pot do nje pa je dobro počutje – dobro počutje torej ni samo sebi namen in je povezano s tem, na kakšen način se učenci učijo in kakšni so odnosi med njimi in z učiteljem.

Učitelj lahko k dobri klimi prispeva v prvi vrsti s svojim odnosom do učencev, vključno s spretnim vodenjem razreda in z osmišljenim poukom. Dobra klima v razredu je odvisna tudi od tega, koliko se učenci čutijo slišane in kako so vključeni v dogovore in odločitve – tudi pri pouku, na čemer temelji formativno spremljanje.

Ključna področja, na katerih vznikne dobra klima, so:

- skrb za varnost, orientacijo (npr. jasna struktura, postopki in pravila)
- osmišljen pouk z aktivno vlogo učencev (npr. navezovanje na predznanje, spodbujanje radovednosti, podpiranje miselnih procesov, učenje z odkrivanjem, učenje učenja, sodelovanje ...)
- omogočanje potrditve in sprejetosti (izražanje zanimanja za učence, dajanje občutka, da nam je mar zanje)
- negovanje spoštljive, spodbudne in odprte komunikacije (kombinacija sproščenosti in odločnosti, spoštljivo in sprejemajoče komuniciranje z učenci)
- nudenje podpore in pozitivna pričakovanja (npr. omogočanja priložnosti za uspeh in podpora na šibkih področjih)
- konstruktivna povratna informacija (usmerjena v pohvalo že doseženega in sistematično podpiranje na področjih, ki so potrebna izboljšanja)

- sprejemanje in omogočanje različnosti
- skrb za psihofizično blagostanje oz. dobro počutje
- skrb za pravičnost
- upravljanje s konflikti.

Na ZRSŠ smo za samospremljanje teh področij in za kolegialno podpiranje pripravili opomnik **Kako skrbim za dobro razredno klimo**, ki učiteljem pomaga povečati občutljivost in izpopolniti strategije za vodenje razreda za dobro klimo. (Rutar Ilc 2017, str. 12, 13).

Za dobro klimo pa je pomembno tudi ustrezno delovno vzdušje oz. pripravljenost učencev na sodelovanje, njihova aktivna vključenost. S tem v zvezi govorimo o t. i. preventivni disciplini. K tej prispevajo spretnosti in strategije, kot so:

- pritegnitev začetne pozornosti
- spremljanje razreda in vzdrževanje stika
- pojasnjevanje in dogovarjanje skupnih pravil
- informiranje o rutinah in postopkih
- obvladovanje organizacijskih in skupinskih metod ure, ureditev prostora
- stopnjevanje signalov pri pojavu neželenega vedenja.

Za samospremljanje teh področij smo pripravili opomnik **Kako skrbim za dobro disciplino** (Rutar Ilc 2017, str. 22 in 23).

Zmožnost za učinkovito vodenje razreda je odvisna od tega, kako močno se učitelj zaveda pomena tega in kakšne strategije v ta namen uporablja. Nekateri učni in disciplinski problemi izvirajo prav iz tega, da se mnogi učitelji niti ne zavedajo, kako pomemben izziv je poleg poučevanja vodenje razreda.

Pri vodenju razreda pa je poleg zavedanja in strategij ključen sam učiteljev pristop – način, kako učitelj »pristopa« k učencem, k razredu. Raziskave so pokazale, da si učitelj največje odobravanje in spoštovanje pridobi s kombinacijo odločnega, spoštljivega in spodbudnega pristopa, s katerim jasno izraža, da zaupa vase, v svojo zmožnost vodenja razreda in v učence. Več ko učitelj z njimi podeli odgovornosti (seveda v skladu z njihovimi razvojnimi in drugimi zmožnostmi), bolj odgovorno delujejo.

Nasprotno pa sta škodljivi obe vzgojni skrajnosti: na eni strani prehitro in preostro »pokoravanje«, s katerim sicer učitelj lahko začasno utiša razred (dolgoročno pa povzroča strah, upor ali odpor) in na drugi strani

nemočno popuščanje brez jasnih meja, pri katerem učenci »zrastejo čez glavo«, hkrati pa občutijo zmedo. V nobeni od teh skrajnosti učenci nimajo priložnosti za razvijanje samostojnosti, samoregulacije in odgovornosti; v prvem primeru so odvisni izključno od zunanje instance, v drugem pa ostanejo brez potrebnih okvirov in strukture (Rutar Ilc, 2017).

Zelo pomemben dejavnik vodenja razreda je dober stik učitelja z razredom oz. njegova pristna povezanost z učenci. Dober stik je rezultat tega, kako dostopen in spodbuden je učitelj, kako komunicira z učenci in jih podpira, kako spoštljiv, korekten in pravičen je do učencev, kakšna pričakovanja izraža do učencev in kako kaže zanimanje zanje ... ob tem, da hkrati zna postaviti jasne meje, ki pa so osmišljene in pojasnjene. Dober stik je učinek vzajemnega zaupanja in soudeležbe učencev in je najboljša zaščita pred »nedisciplino«.

Če se kljub zanimivemu pouku, ki učence vabi v aktivno vlogo in kljub dobremu stiku z večino učencev pri posameznikih vseeno pojavi neželeno vedenje, učitelju preostane t. i. stopnjevanje signalov (več v o tem v opomniku **Kako skrbim za dobro disciplino**). Priporočljivo je, da učitelj ne reagira pri vsaki najmanjši kršitvi dogovorov ali pravil na vso moč, ampak da stopnjuje moč svojih sporočil. Na ta način omogoča oz. povečuje manevrski prostor za izbiro oz. izboljševanje vedenja tako pri posamezniku kot pri različnih vrstah oz. resnosti neželenih vedenj.

Za primer, ko pa vendarle pride do problemov, priporočamo med drugim t. i. **tehniko 4 R**, (več o tem v 3. zvezku **Vodenje razreda za dobro klimo in vključevanje**, str. 25):

1. Razlikujem vedenje od osebe.
2. Razumem dogajanje in ga ne vzamem osebno (kot napad nase), npr.: razumem, kaj je privedlo do neželenega vedenja in to pomagam razumeti tudi učencu.
3. Se razumno odzovem: ne reagiram impulzivno, npr. z razburjenjem.
4. Reagiram odločno, a konstruktivno, tako da iščem rešitve in k temu povabim tudi učenca.

Poglobljena verzija te **tehnike je ABC**, obširneje in na primerih predstavljena v 4. zvezku **Socialno in čustveno opismenjevanje za dobro vključenost** (Rutar Ilc, Rogič Ožek in Gramc, str. 18–22).

Za bolj zahtevne primere ponavljajočega neželenega vedenja pa je najbolje, da se učitelj poveže s svetovalno službo in skupaj z učencem (lahko pa tudi starši) naredijo načrt podpore pri spreminjanju vedenja.

Ozaveščanje vloge čustev in učenje, kako vzpostavljati odnose, pa nista pomembna le pri odpravljanju neželenega vedenja. Socialno in čustveno učenje oz. opismenjevanje je nenadomestljiv vidik vzgajanja pri vseh učencih. Socialna kompetentnost se kaže kot prosocialno vedenje (razumevanje in empatija, spoštljivo in čuteče komuniciranje, sodelovanje, pripadnost ...) in vključuje čustveno kompetentnost (ki med drugim temelji na poznavanju in prepoznavanju čustev pri sebi in drugih, spretnem uravnavanju le-teh in asertivnosti – zdravem zavzemanju zase, ki ni na škodo drugih). Socialna in čustvena kompetentnost sta temelj za socialno vključenost, ta pa je eden ključnih varovalnih dejavnikov duševnega zdravja, konstruktivnega vključevanja v skupnost in zadovoljstva v življenju.

Spodbujanje čustvene in socialne kompetentnosti torej nikakor ni le v domeni svetovalnih delavcev niti ni rezervirano zgolj za posamezne skupine učencev, ampak je izziv za vse učitelje in za vse učence.

V 4. zvezku, namenjenem socialnemu in čustvenemu učenju, zato predstavljamo številne priložnosti, ki jih imamo pri pouku za spodbujanje teh kompetenc. Izpostavljamo:

- vsakodnevne priložnosti, kot so: kakovostna vsakdanja komunikacija z učenci ter podpiranje kakovostnih medvrstniških odnosov,
- priložnosti za razvijanje med poukom, tako pri posameznih predmetih kot pri medpredmetnih in kroskurikularnih akcijah in dejavnostih (npr. teme in cilji, povezani s čustvi, konflikti, socialnimi izzivi ...) ter skozi omogočanje kakovostnega sodelovalnega učenja,
- na sistematičen način pa k socialnemu in čustvenemu učenju prispevamo z načrtnim delom na razrednih urah (s socialnimi igrami, obširno predstavljenimi v 4. zvezku, str. 9–13), s posameznimi skupinami učencev (npr. z delavnicami za obvladovanje jeze) ali pa s sistematičnim izgrajevanjem kulture dobre in nenasilne skupnosti na šoli.

Nekaj namenov, za katere lahko uporabljamo socialne igre in druge vaje ter namige, predstavljene v priročniku:

- za vzpostavljanje varnega in zaupnega okolja
- za krepitev komunikacijskih veščin
- za boljše poznavanje drug drugega
- za krepitev povezanosti med učenci
- za povečevanje medsebojne občutljivosti in vživljanje
- za prepoznavanje čustev pri sebi in drugih
- za sproščanje in pomirjanje
- za zbranost in aktivacijo
- za reševanje konfliktov in učenje pogajalskih veščin ...

Zaključimo s citatom dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič, ki ga povzemamo v priročniku po njeni knjigi Soustvarjanje v šoli:

»Šola naj učencu omogoči dovolj dobrih izkušenj, da bo iz nje stopil opolnomočen, ustvarjalen, z vedenjem o tem, kaj zmore in česa ne. In z zaupanjem v ljudi.«

– pravila odzivanja ob (lažjih) disciplinskih težavah/nezelenem vedenju:

Razumno se odzovem: vzdržim se nepremišljenih in impulzivnih odzivov.

Razlikujem vedenje od osebe.

Razumem dogajanje in ga ne vzamem osebno (kot napad nase), na primer: razumem čustva, ki so za vedenjem, in to pomagam razumeti tudi učencu.

Reagiram odločno, a konstruktivno, usmerjeno v rešitve, in spodbujam učenčevo prevzemanje odgovornosti.

